

תיק מס' 2016/136

י"א אדר ב תשע"ו

20 מרץ 2016

התובעת ג' נ. הנתבע פ'

פסק דין

עובדות המקרה

בחודש 12/2015 פנתה אלינו, בית הדין הבינלאומי, האישה ק.א. ג', בבקשה שנציל אותה מכבלי עיגונה.

ק. לתובעת) ובעלה, ס.ל. פ' הנתבע (נישאו זל"ז ביום 1989 בנישואין שנערכו על ידי המנהל הרוחני של בית הכנסת בקליפורניה. לאחר מכן הם גם נישאו בבית משפט של מדינת קליפורניה ביום 1989 כבר בתחילת נישואיהם היו להם בעיות והם פנו לפסיכולוגים שסייעו להם לשקם את נישואיהם. חרף הקשיים נולדו להם שני ילדים: בן, שנולד בשנת 1992 ובת, שנולדה בשנת 1994 הנתבע, ס. פ', הגיש תביעה לגרש את אשתו, התובעת הנ"ל בשנת 1999 וזמן קצר לאחר מכן אכן ניתן פסק דין אזרחי ממדינת קליפורניה המתיר את נישואיהם, ולאחר כשלושה חודשים נוספים נשא הנתבע אישה אחרת. הנתבע לא נתן לאשתו התובעת גט פיטורין כדמו"י, ועל כן התובעת פנתה אלינו לבקש מזור לעיגונה.

שלחנו ג הזמנות לבעל לבוא ולהופיע בפני בית הדין אך הוא לא בא וחייבנו אוו לתת גט לאשתו בלי תנאים והוא עדיין מסרב לתת גט פיטורין כדמו"י לתובעת הנ"ל.

- יש לדון בשאלת תוקפם של נישואים רפורמיים אחרי נישואים אזרחיים. ראה דיון בתיק (ב"ד אזורי תל אביב) (7.4.2002).

דיון

הנה חקרנו העובדות, ככל האפשר, ובדקנו ומצאנו בסיעתא דשמיא פתח להתיר את התובעת מרת ק. ג' מאסון נורא של עיגון, בשופי ובלי פקפוקים.

כאמור, נישואיהם של ק. ג' וס. פ' נערכו על ידי מנהל הרוחני של בית כנסת בקליפורניה. המנהל הנזכר נמנה על הזרם הרקונסטרוקטיבי (Reconstructionist Judaism) שהוא זרם יהודי ליברלי בענייני דת הכופר בהתגלות א-לוהית ואינו מחויב להלכה. ומכאן, שאף כי נערך טקס שכונה "חופה וקידושין", אין לטקס הזה כל תוקף ומשמעות הלכתיים של מעשה קידושין או של חופה וקידושין, וממילא אין בטקס הזה, שנערך על ידי המנהל הנזכר, כדי לשנות את מעמדה ההלכתי של האישה מפנייה לאשת איש, שכן אי אפשר בשום אופן לומר שבני זוג שהתחתנו בטקס כזה נחשבים כנשואים זה לזו על פי ההלכה.

נבאר את הדברים בפירוט.

1. קידושין בטבעת שאינה של הבעל

הלכה ברורה היא שטבעת הקידושין צריכה להיות בבעלותו של החתן וכפי שכתב למשל הטור (אבן העזר, סימן כח): "הכסף שמקדש בו צריך שיהיה שלו" (ראה שולחן ערוך, אבן העזר, סימן כח, ובמיוחד סעיפים יט-כ), וכדי לצאת ידי ספקות המקדש נותן אותה במתנה גמורה לאישה המתקדשת. אלא, שבמשפחה החתן נשתרבו "מנהג" אחר. לאימא של החתן, "הסבתא" של המשפחה, הייתה טבעת, ובכל חופה של יוצאי חלציה, היא נהגה לתת את טבעתה לחתן ובטבעת זו החתן היה מקדש את הכלה. לאחר מכן, אפילו תוך כדי דיבור, הכלה הייתה מחזירה את הטבעת ל"סבתא" המשפחה.

כך נעשה גם במקרה דנן, ועל כן מאחר שטבעת הקידושין לא היתה של החתן, שהוא הנתבע דנן, הרי שלא היה כל מעשה קידושין תקף, והכלה נשארה פנויה.

- לענ"ד יש לדון כאן בהרחבה בדין המקדש בטבעת שאולה שהרי נחלקו ראשונים בשאלה זו (טור וש"ע, שם, סעיף יט), ועל כן אם החתן לוקח בהשאלה טבעת מבני משפחה לשם קידושין, אין הדבר כה פשוט לבטל הקידושין בלי לברר כיצד נעשתה ההשאלה של הטבעת במקרה זה, שכן שמא יש הנאה לכלה בדבר ובהיא הנאה מתקדשת.

○ שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן כח סעיף יט: השואל חפץ מחבירו והודיעו שרוצה לקדש בו אשה, מקודשת. ואם לאו, הרי הוא ספק מקודשת.

2. היעדר עדים כשרים בקידושין

המנהל הרוחני הנזכר אמר לי כמסיח לפי תומו שבטקס שהוא עושה, הוא בדרך כלל לא ממנה עדים, ואפילו כשהזוג מבקש שיהיו עדים, הוא אינו מקפיד שיהיו עדים כשרים. ובטקס של בני הזוג דנן ראינו בצילומים את כל האורחים שהיו תחת החופה, ולא היה בהם אפילו עד אחד כשר. כולם או אוכלי נבלות וטריפות או קרובים או מחללי שבת ויו"ט או גויים. ואף מסדר הקידושין, המנהל הרוחני הנזכר, אמר על עצמו שאינו מאמין באמיתות התורה ואינו שומר תורה ומצוות.

אחרי הברור הנ"ל הבננו כמה נכונים הם דברי מרן הגרמ"פ בספרו אגרות משה, שניבא וידע מה ניבא, ושנה ושילש עמדתו זו "שהקידושין שאצל הרעפארמער ברור שאינם כלום" (שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק ד, סימן עה), ויסוד זה נמצא בכמה מקומות בספרו (עיין שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק א, סימנים עו-עז, ועוד).

ואם כן, מאחר שמעולם לא נערכו חופה וקידושין כהלכה הרי שהתובעת ק. מעולם לא הייתה אשת איש ומותרת היא להינשא לכל אדם ואף לכהן, וכמו שהורה זקן הגרמ"פ זצ"ל.

3. "אנן סהדי" במקום עדי קיום של הקידושין

אמנם, אף אם לא יוחדו עדים כשרים, הרי העובדה שנכח קהל רב בחופה יוצרת "ידיעה של נישואין", כדברי ה"חתם סופר" בתשובה (חלק ג, סימן ק. וראה גם שו"ת חוות יאיר, סימן יט), שדן במקרה של רב שסידר קידושין לזוג וצירף את השמש לעד ואחר כך נודע לו שהשמש היה קרוב לכלה, ופסק שאין צריך לעשות קידושין חדשים, שהרי בחתונה היה קהל גדול שראו את החופה וממילא יש לנו ידיעה ברורה שאשה זו נשואה היא. ואם נאמר כדבריו גם בנידוננו יש לומר לכאורה שהתובעת היא אשת איש.

אלא שיש לדחות זאת מכמה טעמים. האחד, חידושו של ה"חתם סופר" אינו להלכה שכן מוכח מכמה ראשונים ואחרונים שלא כדבריו. כך עולה משו"ת מהר"י ווייל (סימן ז), משו"ת מהרש"ך (חלק א, סימן כה), משו"ת נאמן שמואל, סימן נט, ועוד פוסקים, שעל פי דבריהם האריך בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ח, סימן לז) להוכיח שלא אומרים "אנן סהדי" בניגוד לחידושו של ה"חתם סופר".

ואכן, יסוד חידושו של ה"חתם סופר" אינו מובן, שכן "אנן סהדי" פירושו שאנו יודעים ידיעה עובדתית, דהיינו בנידון דידן אנו יודעין שהחתן נתן את הטבעת לכלה לשם קידושין והיו כאן חופה וקידושין כדין, אולם הרי בקידושין העדים אינם עדי ראיה בלבד אלא עדי קיום ואין "אנן סהדי" הופך עדות ראייה לעדות קיום. וצ"ע (ראה רשב"א קידושין ס"ו ב).

ועוד יש לומר שבקידושין שלא נעשים כדין, כשם שעדים כשרים לא מועילים להכשירם, גם סברת "אנן סהדי" אינה יכולה להכשירם כפי שעולה משו"ת הריב"ש (סימן ו) שנדון בדבריו להלן, שפסק בקידושין שנעשו בערכאות של גויים, שאפילו אם היו שם עדים כשרים אין בכך כלום משום שנישואין "שנעשו בנימוסי עובדי כוכבים... אין בהם חשש קידושין. אף אם היו שם עדים כשרים", ומוכח שאין חשש לסברת "אנן סהדי" במקרה שהקידושין לא נעשו כדין.

וכך נקט גם הגר"מ פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק א, סימן עו), וזה לשונו:

ברור ופשוט שעל רשע מהרעפארמער שסידר הקידושין ליכא אנן סהדי שנעשה מעשה קידושין בנתינה מידו ולידה ואמירה שהרי כל ראבאי מהרעפארמער עושה איזה מעשה שבודה מלבו ואומר שזהו קידושין ואין כאן אפילו מעלת אחזק דמצינו בכותים, וממילא האנשים שלא ראו ולא שמעו מעשה הקידושין אף שידועים שעשה הראבאי שם מעשה שקורא אותו קידושין אינם עדים שנעשה מעשה קידושי התורה. אף אם אירע שעשה בנתינה ואמירה כדין.

וכך פסק בית הדין הרבני בתיק (אזורי נתינה) 866381/1 (11.11.2012), במקרה של גירושין של זוג שנישאו בנישואין אזרחיים ורפורמיים, שבטקס שנעשה על ידי מי שאינו מייחס חשיבות להלכות קידושין שבשולחן ערוך, הרי "אין אנן סהדי שהקידושין נעשו כדין".

ונראה עוד שיש להבחין בין נידונו של ה"חתם סופר" לנידונו, שכן דין "אנן סהדי" חל רק אם יש בקהל שומרי תורה ומצוות, כמו בנידונו של ה"חתם סופר", ורק אז ידיעתו של הקהל יוצרת איסור אשת איש, שכן "אנן סהדי" הוא תחליף לעדות של שני עדים כשרים ובכוחו להתגבר רק על צירופם של קרובים או פסולים ובזה אין אומרים "עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה", אולם בקהל שאינו שומר תורה ומצוות, שאין בו כלל עדים כשרים, אין דין של "אנן סהדי" שיכול ליצור ולהחיל איסור אשת איש.

4. תוקפם ההלכתי של חיי אישות קבועים ונישואים אזרחיים

ועדיין, גם אם אין כל משמעות הלכתית לטקס הקידושין שנעשה על ידי המנהל הרוחני הנזכר, עלינו לברר את שאלת תוקפם ההלכתי של נישואי בני הזוג בשל העובדה שהם חיו חיי אישות כמעט תשע שנים, וישנה חזקה ש"אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות" (כתובות עג ע"א; גיטין פא ע"ב) ומכאן שהתובעת היא בגדר אשת איש מכוח קידושי ביאה, ולכאורה יש להחמיר ולהצריכה גט מבעלה.

החזקה הנזכרת נידונה בדורות האחרונים בעיקר בקשר לשאלת תוקפם ההלכתי של נישואים אזרחיים, שעולה גם במקרה דנן, שכן כאמור בני הזוג נישאו גם בהליכים אזרחיים.

חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות

הריב"ש (שם) דן בשאלה אם נישואים אזרחיים חלים מכוח החזקה ש"אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות" (גיטין פא ע"ב; כתובות ע"ג ע"א, ומביא שיטת גאונים בדין מי שגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק. וזה לשונו:

הורו קצת מן הגאונים ז"ל, שכל אשה שתבעל בפני עדים צריכה גט, חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ולפי דבריהם בכיוצא בזה דגיסי אהדדי, וגם שלקחה להיות לו לאשה, היה נראה לכאורה שצריכה הימנו גט כל שיש עדים שנתיחד עמה, אף על פי שאין שם עידי ביאה. דבה"ג [=דבהאי גוונא] אמרינן הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה, וכיון שנבעלה אמרינן לשם קידושין בעל, דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

אבל הוא דוחה סברא זאת ומצטט את הרמב"ם:

אמנם הר"ם ז"ל דחה הוראה זו בשתי ידיים, וכתב שאלו הדברים רחוקים מדרכי ההוראה, ואין ראוי לסמוך עליהם. שלא אמרו חז"ל חזקה זו אלא באשתו שגרשה בלבד, לפי שקרוב הדבר שנתיחד עמה או בא עליה לשם קידושין, מפני שדעתו להחזירה.

או במקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי היא אשתו, ובאשתו הוא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, עד שיפרש שהיא בעילת זנות, או שיפרש שעל תנאי זה בעל. אבל בשאר האנשים, כל פנוי הבא על הפנוי אין חוששין לומר לשם קידושין בעל.

והוא אף דוחה את האפשרות שהרמב"ם דיבר דווקא ביחסים אקראיים אבל לא ביחסי אישות קבועים:

ואם יאמר האומר: אפי' הר"מ [הלכות גרושין, פרק י, הלכה יט] ז"ל לא אמרה אלא בפנוי הבא על הפנויה בדרך מקרה, דכיון שלא פירש אמרין דלא נתכוון לשם קידושין אלא לזנות בעלמא, אבל זה שנשאה והתנה עמה להיות אשתו, ה"ל כמדבר עמה על עסקי קידושין בשעה שנתייחד עמה, ואין צריך לפרש, דה"ל כמו שפי' ואמר לעידי יחוד דדעתו לבעול לשם קידושין. יש להשיב ולומר, דאדרבה איפכא מסתברא, דאפי' לדעת אותם הגאונים ז"ל שסוברין דבסתם אמרין לשם קידושין בעל, הכא בנדון זה לא בעל לשם קידושין. דכיון שהתנו בנישואין בחקות העובדי ככבים ובבית במותם מפי הכומר, הרי הוא כאילו פירשו שאין דעתם לשם קידושין כדת משה ויהודית, אלא בדרכי עובדי ככבים, שאינן בתורת קדושין וגיטין. וא"כ אינה כנשואה, אלא שהיא אצלו כמו פלגש בלא כתובה וקדושין.

ובאמת רוב הפוסקים, ראשונים ואחרונים, לא סברו כשיטת הגאונים הנזכרת. ראה בהרחבה באוצר הפוסקים (סימן כו, סעיף א, אות ו ואילך) ובשו"ת יביע אומר (חלק ו, אבן העזר, סימן א; חלק י, סימן יג, בסוף התשובה), וכך נוקטים בדרך כלל בתי הדין הרבניים בישראל (ראה תיק 866381/1 הנזכר לעיל).

לאחרונה עסק בשאלת אי תחולתה של החזקה הנזכרת, הרב ציון לוז-אילוז מבית הדין בבאר-שבע בתיק (אזורי באר-שבע) 86586/3 (7.10.2014), במקרה דומה, ומנה מספר נימוקים לאי תחולת החזקה. נביא בתמצית את דבריו.

ככלל, אומר בית הדין שהרמב"ם (משנה תורה, גירושין, פרק י, הלכה יט) ורוב הראשונים דחו את שיטת הגאונים, שחזקה זו חלה גם בפנויה, וכדבריהם פסק השולחן ערוך (אבן העזר, סימן קמט, סעיף ה), ובכל זאת יש מקום להבחנה בין ביאה אקראית ליחסים ממוסדים, כדברי פוסקים רבים (למשל: שו"ת זקן אהרן, חלק ב, סימן קג; שו"ת אוהל אברהם, סימן קג), ולפחות יש להחשיב את קידושיהם כספק. ומציין בית הדין ש"רבים מן הפוסקים חלקו על כך (וכך נוקטים להלכה), מכמה וכמה טעמים שהעיקרון המשותף לכולם, שבמציאות הרווחת בדורות האחרונים לא שייך להחיל את הכלל אין אדם עובב"ז".

מדברי הריב"ש (שם) עולים שלושה נימוקים לאי תחולת החזקה: א. כשיש כוונה ובחירה מודעת שלא להינשא כדת משה וישראל לא תחול החזקה גם ביחסים ממוסדים, אלא אם מדובר במדינה שבה אין לבני הזוג אפשרות בחירה כיצד להינשא. בארצות הברית ודאי שנישואים אזרחיים נעשים מבחירה ועל-כן לא תחול חזקה זו; ב. מי שאינו מקפיד על איסורי עריות ונידה אינו חושש גם לבעילת זנות וממילא החזקה אינה חלה עליו; ג. היעדר עדי ייחוד בביאה שולל את תחולת החזקה (בניגוד לדעת היחיד של הרא"ה).

נימוק רביעי הוא על פי שו"ת חלקת יעקב, אבן העזר, סימן עא, וזה לשון פסק הדין:

לאחר שברור שבנישואין אזרחיים אין צריכים גט מעיקרא דדינא מכל הטעמים שנאמרו, הרי שאף לרווחא דמילתא אין ליתן גט ואין לומר, אם לא יועיל לא יזיק. זה אינו, שאין ליתן יד כלל לנישואין אזרחיים להחשיבם בעיני הציבור כבעלי ערך כל שהוא מבחינה הלכתית.

הנימוק החמישי הוא על פי שו"ת שאגת אריה (בסוף תשובה א' בסוף הספר, ועוד) שהחזקה אינה חלה בימינו. היא "הייתה נכונה בדורות קדמונים, שנהגו לקדש אף בביאה, והכירו את המושג הזה קידושי ביאה, מה שאין כן בדורות המאוחרים שאין אדם מן השורה יודע שאפשר לקדש בביאה. וכל שכן, במי שלא למד מעודו את הנושאים הללו". ואף שיש יסוד לתמיהתו של הרב ולדינברג (שו"ת ציץ אליעזר, חלק ב, סימן יט, פרק ו) על סברה זו, בשל העובדה שהפוסקים (הרמב"ם והשולחן ערוך) הזכירו חזקה זו הלכה למעשה, חרף העובדה שקידושי ביאה כבר לא נהגו בזמנם, ניתן לצרף את הסברה הזו כשיקול נוסף.

הנימוק השישי הוא על פי שו"ת משפטי עוזיאל (אבן העזר, סימן נט) הסבור ש"הוכיח סופם על תחילתם". כלומר, בני זוג, שהיו נשואים אזרחית ונפרדו לבסוף ללא כל פעולה דתית, פרידתם מוכיחה על תחילת נישואיהם שהיו נעדרים כל כוונה דתית. ואף שבת הדין מעיר שיש להקשות על היתר זה, "האם ניתן לעקור למפרע את הקידושין על ידי הוכחות שנבנות על דברים שהתרחשו לאחר הקידושין. אבל לענ"ד שאלה זו נכונה דווקא בקידושין גמורים, אבל בקידושין שמקורם בחזקה ואינם אלא חשש וספק בעלמא, הרי שההוכחות המאוחרות עוקרות לחלוטין את קיומה של החזקה במקרה המדובר, ושייך בהחלט לומר הוכיח סופו על תחילתו".

הנימוק השביעי והאחרון הוא סברתו של הרב לוז-אילוז הכותב (תוך הבאת סיוע לדבריו משו"ת היכל יצחק, חלק ב, סימן לג, אות ב):
ואני בעניי, מעבר לכל ההיתרים דלעיל, לא הבינותי את דברי פוסקי דורנו ביחס לנישואין אזרחיים בזמננו. בדרך כלל לאור המתירנות הגואה בזמננו, בני הזוג חיו (על פי רוב) חיי אישות גם בטרם הנישואין האזרחיים, וכמעט שאחת מאלף לא מגיעה לנישואיה האזרחיים כשלא חיה חיי אישות עם בן זוגה בטרם הנישואין האזרחיים. ואם כן, קשה לומר שדוקא הביאה שאחר הנישואין האזרחיים היא ביאת קידושין, ואילו הביאות שקדמו היו כביאות זנות, דמהיכי תיתי לחלק. מה מקום, יש לדיון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קידושין בכה"ג. דל מהכא כל הטעמים הרבים שנאמרו להתיר את האישה ללא גט.

על אף כל האמור, אומר בית הדין, שנהוג לסדר גט לרווחא דמילתא, ולו בשל "העובדה שהצדדים רשומים כנשואים, וכדי שלא יאמרו (בטעות) אשת איש יוצאת בלא גט", אך במקום עיגון של הבעל, כמו במקרה שנדון בפסק הדין, "אין צורך בסידור גט כלל, ויש להתיר את הבעל מכבלי העיגון שבהם הוא שרוי".

ואם כן, כך יש לומר גם בענייננו, שבמקום עיגון של האישה יש לסמוך על חבל הפוסקים המתירים ועל הנימוקים שהחזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אינה חלה בנסיבות אלו.

מחלוקת האחרונים בדבר תוקפם של נישואים אזרחיים
שאלת הנישואים בערכאות של גויים, "נישואים אזרחיים", עלתה על הפרק לפני מלחמת העולם השנייה, וכדרכה של תורה, נפלה בה מחלוקת גדולה בין הפוסקים, הללו אוסרים והללו מתירים.

בין המחמירים היה הגאון ר' יוסף ראזין, הרוגאצ'ובר, שהיה רב של קהילת החסידיים בדווינסק (היום Donetsk) (שו"ת צפנת פענח, סימנים כו-כז). דעתו היתה שיש להחמיר ולהצריך גט באישה שנישאה בנישואים אזרחיים וסברתו היא חידוש עצום המובא כאן רק בקיצור נמרץ.

לדבריו, בחיי אישות ישנם "שני דינים". יש דין איסור, דהיינו אישה נשואה אסורה על אחרים, כלשון הגמרא "דאסר לה אכולי עלמא כהקדש" (קידושין ב ע"ב). ועוד דין יש, שאישה נשואה קנויה לבעלה. והנה לגבי בן נוח למרות שאין לו קנייני איסור (אלא רק איסור עשה של "ודבק באשתו" ולא באשת חברו), יש לו קניין אישות, וממילא בנישואים אזרחיים אין איסור של אשת איש על אחרים, אבל יש בה הדין של קניין, שהאישה מיוחדת לבעלה, וכדי לבטל ולפרק את הקשר הקנייני היא צריכה מבעלה גט.

חרף חידושו המבריק של הרוגאצ'ובר שעליו הוא חזר פעמים אחדות בספרו, הרבה אחרונים חלקו עליו, וביניהם הגאון ר' אברהם שפירא, הי"ד, רבה דקובנה (היום Kaunas) (עיין שו"ת דבר אברהם, חלק ג, סימן כט), הגאון ר' חיים עוזר גרודז'נסקי צ"ל (עיין "הפרדס", אב תש"א, שנה טו, חוברת ה, בעמ 7-8), והגאון הרב יחיאל יעקב וויינברג צ"ל (שו"ת שרידי אש, חלק א, אבן העזר, סימן ק). הרב וויינברג היקשה על הרוגאצ'ובר מרמב"ם ערוך (משנה תורה, מלכים, פרק ט, הלכה ח) שפסק שבן נוח חייב מיתה על אשת חברו. וזה לשון הרמב"ם:

בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה הרי זה נהרג עליה משום אשת חברו, ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ואמרו לה העם זו דבית עבד פלוני, ומאימתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק, ומאימתי תהיה אשת חברו כגרושה

שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין.

הרי בפירוש כתב הרמב"ם שאין להם גירושין בכתב והשילוח הוא בקניין שקנתה את עצמה.

ובאמת הרי דבר ידוע לכל הוא, שגם כאן בארצות הברית היו הדים למחלוקת זו. שהרה"ג ר' אליהו הנקין זצ"ל, בספרו "פירוש איברא" (סימנים ג-ה, ועיין בספרו "פירוש לב איברא", עמ' 12-19), סבר שעל פי האמת מעיקר הדין אין שום דבר שיכול להתיר נישואין בין איש לאשתו אלא אך ורק גט פיטורין. וסברתו היא שהחזקה "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות" עדיין במקומה עומדת, וממילא אפילו בלי נוכחותם של עדים בשעת החופה עדיין יש תוקף לנישואין של בני זוג שגרו יחדיו וחיו חיי אישות. ברם הוא מסכים, במקרה עיגון אין צורך בגט.

אולם, לפני כשלושים שנה, כשברית המועצות התפרקה והתחילה הגירתם של יהודי ברית המועצות למדינת ישראל ולמדינות המערב, עמדה על הפרק שאלת כשרותם של יהודים אלה שבמשך כשבעים שנה של השלטון הסובייטי לא הייתה להם אפשרות של קידושין וגירושין הלכתיים.

וטענו אז רבים מהסוברים כשיטת הרב הנקין זצ"ל, שיש לנו בעיה עצומה עם אותם זוגות שהרי הם גרו יחדיו ונחשבים נשואים כהלכה מכוח החזקה "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", ומאחר שברוסיה הסובייטית לא היו, בדרך כלל, רבנים שידעו בטיב גיטין, הרי שרבים מיהודי רוסיה הם ממזרים שעכשיו נטמעים בחברה היהודית בישראל, בארה"ב ובכל מקומות פזורים.

אלא שהגרמ"פ זצ"ל, עמד בגבורה ובתוקף לפתור את הבעיה הזו ובכוחא דהיתרא שלו, פסק בכמה וכמה מקרים, שחופה וקידושין הנערכים בלי נוכחותם של עדים כשרים שיוחדו לכך בשעת המעשה לראות את נתינת הטבעת, אין להם שום תוקף הלכתי.

ואף אני יכול להעיד שלפני הרבה שנים כשעדיין הייתי רב בסנט לואיס, וביקר שם הגאון הרב בצלאל ז'ולטי זצ"ל, רבה הראשי של ירושלים, דברתי אתו על אודות עמדתו זו של הגרמ"פ, והוא אמר לי בזה הלשון: "דבר זה [דהיינו שבלי נוכחותם של עדים אין כאן תוקף של חופה וקידושין] הוא פשוט אצלנו בארץ ישראל, בלי שום שאלות וחקירות, כמו שפשוט אצלכם, שעל חתיכת לחם עושים המוציא לחם מן הארץ".

ואכן, בסוגיה זו רוב פוסקי זמננו הכריעו שמעיקר הדין אין צורך במתן גט בהתרת נישואים אזרחיים, וכפי שסיכם זאת בית הדין בנתניה בתיק 866381/1, הנזכר לעיל:

שרוב ככל הגדולים בדורות שלפנינו הסכימו שנישואין אזרחיים א"צ גט כלל, ורק לרווחא דמילתא הצריכו גט לחומרא, וכשיש חשש עיגון בודאי שיש להקל בפשיטות.

במקום עיגון כבנידוננו, יש להתיר אפוא את הנישואים האזרחיים בשופי, נוכח פסיקתם של פוסקי הדור והמדיניות הנהוגה בבתי הדין הרבניים.

במאמר מוסגר יש להעיר שאף כי בערעור (גדול) 4276/ס"ג (11.11.2003) הרב שלמה דיכובסקי כתב לבסס את תוקפם של הנישואים האזרחיים מבחינה הלכתית בדרכו של הרואצ'ובר, נראה כי אין מדובר בחידוש הלכתי מהותי או בשינוי מגמת הפסיקה בבתי הדין, שכן מדובר בעיקרו של דבר בהצדקת סמכותו של בית הדין לדון בהתרת נישואים אזרחיים, בניסיון למנוע את נטילת הסמכות הזו מידי בית המשפט העליון בישראל (ראה מאמרו של עמיחי רדזינר בכתב העת "משפחה במשפט" ו-ז, תשע"ג-תשע"ד, בעמ' 579-604, וויכוחו עם אבישלום וסטרייך במאמרו שם, בעמ' 543-578).

5. מסקנות

לאור כל האמור בפסק הדין אנו פוסקים בלי שום פקפוק כלל שהתובעת, מרת ק.א. ג', אינה אשת איש ומותרת להינשא לכל אדם.

ועל כל זה באנו על החתום ביום י"א אדר ב תשע"ו (21 מרץ 2016)

The International Beit Din POB 3068 Teaneck, NJ 07666 Tel: 201-357-4056 Fax: 201-837-1968 E-mail: internationalbeitdin@gmail.com